

פרשת **מִטּוֹת**

צִדְדֵי תַעֲשֶׂה לַתּוֹרָה – מִטּוֹת

אֵיֵשׁ כִּי יִדְר נְדָר...אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַעָה – מֵה הַשֵּׁם מִשְׁנָה? הֲרֵי זֶה נֹאסֵר בְּכָל מִקְרָה?

פרשתנו פותחת בדיני נדרים. התורה מדגישה את העובדה שמשה מורה תחילה את הדינים לראשי המטות, "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת...יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר", וגם לשונו של משה נותנת משקל מיוחד לנושא, זה "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'". משה ממשיך "אֵיֵשׁ כִּי יִדְר נְדָר לֵה' אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַעָה לְאִסֵּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ" ולמרות שהוא מייחס את הנדר לקב"ה, "נְדָר לֵה'", עדיין הוא מזהיר את הנודר על דרך השלילה, "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ!", וגם על דרך החיוב, "כִּכְל הִיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה". נגביל את התייחסותנו לנדרים הכרוכים באיסור שאדם גוזר על עצמו, "לְאִסֵּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ" (ולא בנדרי קרבנות). התורה עושה אבחנה שאינה כל כך ברורה לקורא, בין נְדָר לַשְּׁבֻעָה. בשבועה, מסבירים חז"ל, האדם אוסר על עצמו פעולה מסוימת או שימוש בחפץ מסוים, בעוד שבנְדָר, האדם אוסר את החפץ או את הפעולה. הסבר זה עצמו עדיין טעון הסבר, והדברים יובהרו בע"ה בהמשך. כדי להקל על המינוח, נכנה להלן את הדבר שהנודר אסר על עצמו (חפץ, פעולה וכיו"ב), בשם 'הַנְּדָר'.

יש מקום לשאול באשר למהותו של הַנְּדָר. מהו עניינו של הַנְּדָר? ומדוע הוא קרוי בשם זה דווקא? מהו ההבדל המהותי שבין נְדָר ובין שבועה, ואיפה הוא בא לידי ביטוי מעשי (בתוצאה)? האם נכון וראוי לנְדָר כמה שיותר, שהרי הַנְּדָר מוגדר כנְדָר לֵה'? ואם כן, מדוע פותחת התורה פתח, בתנאים מסוימים ובנסיבות מיוחדות, לאדם אחר "לבטל" את נְדָרוֹ של הַנְּדָר? כאשר אנו באים לבדוק את היחס אל הַנְּדָר בדברי חז"ל, אנו מוצאים דעות שונות עד כדי סתירה לכאורה. מדבריו של רבי עקיבא בפרקי אבות, "נדרים סייג לפרישות", ניכרת מעלתם של הנדרים ככוח חיובי. בתלמוד ירושלמי לעומת זאת, אנו מוצאים מעין "גערה" בנְדָר, שאינו מסתפק במצוות התורה, "לא דיין מה שאסרה לך תורה, אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים?". בתלמוד בבלי נזכרת גם דעה חריפה יותר בגנות הנדרים, הקובעת שכל הַנְּדָר, אף על פי שמקיים את נְדָרוֹ, הריהו עדיין בגדר חוטא. מחיפוש זה אנו יוצאים "מבולבלים" יותר מכפי שנכנסנו, דבר המקשה עלינו עדיין את הבחירה בין החלופות.

בהתייחס לנְדָר, מלבד החובה לקיים אותו, קיימות אפשרויות נוספות. כאשר הַנְּדָר אינו עומד בנְדָרוֹ אף שהוא מחויב לו, הרי הוא עובר על הציווי "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ!". קיימות עוד שלוש אפשרויות (בנסיבות מיוחדות) בהן, בעקבות פעולה של אדם אחר (אב, בעל או חכם), הַנְּדָר אינו מחויב עוד לקיים את מה שנדר. כאשר הַנְּדָר קטן, וחסרה לו יותר משנה כדי להגיע למצוות, הרי שנדרו אינו בגדר נְדָר ואינו מחייב אותו כלל. אם הגיע כבר למצוות, הרי למרות שהוא גר בבית הוריו, הַנְּדָר בתוקף ומחייב אותו. ואם הנודר בתוך השנה שלפני הבר/הבת מצוה אז רשאי האב להניא אותו/ה מקיום הַנְּדָר. מלבד פעולת ה"הנאה", קיימת גם אפשרות של "הפרה" של נדר ע"י הבעל, או "התרה" של נדר ע"י חכם. מהו ההבדל שבין פעולות ה"ביטול" השונות, השקולות לכאורה, שהרי בכלן הנודר פטור מקיום נדרו, וכיצד הדבר משתקף בשמותיהן?

כדי להשיב על השאלות הנ"ל, נבחן תחילה את השורש ממנו נגזרת פעולתו של הנודר - נ.ד.ר. שורש זה משתייך לקבוצת השורשים הפותחים באות נ' ומסתיימים באות ר'. אחת המשמעויות המאפיינות שורשים אלה היא: הוצאת החוצה של חלק מהפרטים (מיעוט בדרך כלל) באוכלוסיה מסוימת. כדי להבהיר נקודה זו, ניקח מספר דוגמאות משורשים שונים בקבוצה זו, שיקלו עלינו לראות את המכנה המשותף שבהם. נ.ב.ר. – נבירה היא הוצאה של טוב מפסולת אגב חיפוש וברירה. נ.ח.ר. – אפילו הנחירה מייצגת הוצאה קשה ורועשת של אויר מבעד לנחיריים. נ.ע.ר. – ניעור של מפה או של כיסי בגד נעשה כדי לסלק מהם פירורים או פסולת אחרת המצויה בהם. נ.ק.ר. – ניקור של ציפורים או של עופות, משמעו ליקוט של גרעינים וזירעונים מתוך מה שמונח לפניהם. נ.ש.ר. – נשירה של עלים מהעץ או של שיער מהראש. וכיצד כל זה מתקשר לנְדָר? הַנְּדָר הוא בעצם קבלה מרצון, ע"י הַנּוֹדֵר, של חיסרון או הגבלה על עצמו. מדובר במשהו השייך לנודר, או בפעולה שהוא רשאי מדין תורה לעשותה, אך הוא מתחייב מרצונו החופשי לתת את העצם (לקורבן), או להימנע מעשיית הפעולה שהיתה מותרת לו קודם לנדר. ניתן להבין זאת מדברי הכתוב "לְאִסֵּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ", שמדובר במשהו שהיה מותר לו, ומעתה הוא אוסר אותו על עצמו.

חז"ל מסבירים כי פעולת הַנְּדָר היא פועל יוצא החל על הַנְּדָר (הדבר הנאסר). להבדיל משבועה בה הנודר כמו קושר לעצמו את הידיים ואוסר על עצמו, פעולה מסוימת או שימוש בחפץ מסוים, הרי שבנְדָר, על דרך משל, הנודר כמו זורק את הַנְּדָר למדף גבוה שלמעלה מהישג ידו, כדי שלא יוכל להגיע אליו (הוא כמו נועל את הנידר בכספת שאין לו דרך לפתחה). ואם ישאל השואל, מה זה משנה אם אני אוסר על עצמי את הפעולה (בשבועה) או שאני אוסר את הפעולה/החפץ באמצעות נדר, והרי התוצאה אחת היא, אני מנוע מלעשות בהם שימוש? עלינו להבין תחילה את הצורך האנושי בפעולת הַנְּדָר. למה יעולל אדם "שפוי", דבר כזה לעצמו? הרי גם אם לא יִדְר, יוכל שלא לעשות שימוש בַּנְּדָר?

פעולת הַנְּדָר באה לעזור לנו כשאין די בכוחות הנפש שלנו כדי להתגבר על חולשותינו, ואז, גם דברים שמותרים, עלולים לגשם אותנו ואף לגרום לנו ירידה רוחנית, חלילה. משל לאדם שבידו סכום כסף גדול והוא חושש שמא יבזבז או יפסיד אותו בבורסה ולעת לזקנה יסבול ממחסור. למרות שבתוכניות קצרות טווח הוא עשוי להרוויח יותר, עדיין, ברגע של הארה, יתעורר בו כוח הרצון והוא ייקח את הכסף ויפקיד אותו בתוכנית גמל. ואז, גם אם יבקש להוציא את הכסף, לא יוכל, כי הכסף "אסור" בכבלי התוכנית, עד הגיעו לגמלאות. כלומר שהנדר "נולד" מהכרתו של האדם בקטנותו ובחולשותיו, ובא להגן עליו מפני עצמו ולאפשר לו לעלות ולהתחזק מבלי לפגוע בעצמו. ואז כמו במשפחת השורשים

הפותחים באות נ' ומסתיימים באות ר', הרי שהוא כמו מוציא את הַנִּידָר מהמסגרת של הדברים המותרים לו, ומציב אותו מחוץ לתחום שלו, כך שהַנִּידָר אינו זמין עוד בעבורו, זה "לא שייך" מבחינתו.

מתוך המשפחה הגדולה של השורשים הפותחים באות נ' ומסתיימים באות ר', נתמקד בשורשים "האחים" נ.ט.ר ו-נ.ת.ר הקרובים יותר לשורש נ.ד.ר. (האות ד' שבשורש, משתייכת למשפחת האותיות הלשוניות, דִּיטִ'לִּינִית) ולכן ניתן ללמוד מהם יותר על מהות השורש נ.ד.ר. האדם החלש בעיני עצמו, חושש שמא יעשה שימוש לא נכון באמצעים מסוימים שעלולים אחר כך להקשות על התקדמותו, או להוביל אותו לידי נסיגה חלילה. לכן הוא נִידָר, ובפעולה זו הוא כמו מציב נוֹטָר (שומר) לצד האמצעים ה"מסוכנים", שלא יאפשר לו לעשות בהם שימוש.

לשורש נ.ת.ר שני שימושים עיקריים: האחד נִיתוּר (קפיצה) והשני התרה במשמעות של פתיחת קשר או התרה של איסור קיים. לפי הרש"ר הירש בשעה שהאדם נודר, הוא מתייחס בעצם למועד מאוחר יותר, הוא כמו מנתר אל העתיד ומנסה להקדים את המאוחר. במקום לקבל על עצמו כבר עכשיו מגבלות והחסרות, יכול היה לדחות קבלתן בשלב זה ולהשאיר לעצמו את האפשרות להגביל את עצמו בעתיד. אך בשל קטנותו וחוסר ההבנה שלו כעת, הוא חושש שמסיבה כזו או אחרת, הוא לא יוכל להגביל את עצמו בעתיד (כשלמעשה, כשיגדל יוכל להבין את הטוב שניתן להפיק מהַנִּידָר).

בשם הפעולה בה "מבטל" האב הבוגר, את נדרי הבוסר של בתו "הקטנה", וְאִם הִנִּיא אָבִיהָ אֶתְּהָ בְּיוֹם שְׁמֵעוֹ, התורה כמו רומזת לנו על חוסר הבשלות של הנודר. המילה נָא, המתארת בשר שאינו צלוי/מבושל די הצורך, היא מאותו השורש ממנו נגזרת המילה להניא. בכך התורה כמו רומזת לנו שהבת לנו שהבת היא בגדר נָא, לא בַּשְׁלָה עדיין לקבלת החלטות מסוג זה ולכן רשאי האב למנוע ממנה את קיום נדרה. על פי הרש"ר הירש, הפעולה להניא במקרה זה, מתייחסת לנדר עצמו, שכמו שמו אותו על האש לבישול, ואז בא האב, מפסיק את תהליך הבישול ומונע בכך את הגעתו לגמר בישול (משאיר אותו במצב נָא).

אם נחפש אחר המופע הראשון בתורה של מילה הנגזרת מהשורש נ.ת.ר נגלה אותו בפרשת סימני הטהרה של שרץ העוף (החגבים) המותרים באכילה, "אֵךְ אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַחַלֵּף עַל אַרְבַּע אַפְסָר לֹא כָרְעִים מִמֶּעַל לְרַגְלָיו לְנִתְּרָ בָּהֶן עַל הָאָרֶץ". לעוף הכשר, שתי רגלים בלבד, אך ראשו למעלה. לעומת זאת "כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַחַלֵּף עַל אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם". ראשיהם של שרצים אלה בגובה גופם ומופנים ארצה, כרומזים על ארציות בלבד. אך יש עדיין חלק משרץ העוף החלף על ארבע שיש לו כרעים נוספות ומיוחדות, "מִמֶּעַל לְרַגְלָיו", כדי לְנִתְּרָ בָּהֶן עַל הָאָרֶץ". ובדומה, הַנִּידָר משמש כרגליים מיוחדות למי שרואה עצמו קטן וחלש, ומאפשר לו לקפוץ ולְנִתְּרָ מעל הארציות, למעלה, כלפי שמיא, כדי להתחבר גם אל הרוחניות.

ומסביר הרבי מליובאוויטש, שלמרות "חולשתו" של הנודר, יש גם צד חיובי בנדר. הנודר אינו רואה את האורות המצויים באותם דברים הגשמיים שהוא פוסל. ומכיוון שהוא רואה בהם רק גשמיות, ברור שהוא חושש מהם ומנסה לְנִתְּרָ מעליהם. אך את הניתור/הניתוק הוא עושה עדיין על דרך החיוב. הדבר הַנִּידָר אינו מוצג כשלילי אלא להיפך, כ"נִידָר לה". הַנִּידָר מתקדש בקדושת ה"קורבן" (שהוא "מקריב") וככזה הוא נאסר על הנודר. לכן משתמשת התורה בלשון "לא יחל דְּבָרוֹ". כלומר שהנודר עצמו, אינו רשאי לחלל את קדושת הקרבן שהפריש, ולהפכו לחולין, חלילה. הנודר מצוי במדרגה נמוכה שאינה מאפשרת לו לאכול בקודשים, הַנִּידָר גבוה "מהישג ידו".

ועד מתי אסור הַנִּידָר לְנִידָר? עד לרגע שבו הַנִּידָר "מתבגר", הופך להיות מודע לקוטן הבנתו בעת שנדר ואפילו מיצר על כך, כי כעת ברור לו שאין מקום לחשש מהַנִּידָר, כי גם מהגשמי ניתן להפיק אורות שמצד הקדושה (לקדש על יין, לעשות צדקה עם כסף, ללמוד תורה באמצעות טכנולוגיה מתקדמת ועוד). וכאן נכנס לתמונה החכם, הרמוז בתורה כשייך ל"רֵאשִׁי הַמְּטוֹת", בהם פותח משה את הסוגיה. ככל שהחכם גדול בתורה, לא זו בלבד שאינו נודר, אלא הוא גם אמור ליעץ לפונים אליו בשאלה האם נכון לנדר, ויתירה מזו, הוא גם רשאי לאחר בחינה, להתיר נדריהם של אחרים, לפי הבנתו.

ההתרה, אף היא משרש נ.ת.ר, מכיוון שעל החכם להראות לְנִידָר שהוא עומד במעלה גבוהה יותר, מזו שהוא ייחס לעצמו כשנדר את הַנִּידָר. ההתרה בנויה על כך שהַנִּידָר מבין ומאשר בדבריו, שאילו היה יודע כאשר נָדָר, את המצב לאשורו כפי שהוא יודע עתה, לא היה נִידָר. ואז, מתיר לו החכם את הַנִּידָר ובכך כמו מקפיץ ("מְנַתֵּיר") ומעלה את הנודר לרמה גבוהה יותר, כך שהַנִּידָר שב להיות בהישג ידו. על דרך משל, כמו שהַנִּידָר כמו התקדש בקדושת ה"קרבן", כך "מגלה" החכם לְנִידָר את שורשו האמיתי, וכמו מעלה אותו לדרגת "כהן". ממילא הַנִּידָר, הקרבן שהיה בגדר קודשים האסורים לישראל (שאינו כהן), הופך להיות מותר בעבורו, שהרי הפך ל"כהן".

דבר חסידות

לאדמו"ר הזקן (בעל התניא) היה חסיד אחד שהיה אוהב את הבריות. כאשר מישוהו דיבר לשון הרע, על כל אדם אחר, הוא לא היה מסוגל לשמוע והיה אומר לדובר: "מדוע אתה מתחיל מצד שמאל (הצד המחסיר – מידת הדין)? החל מצד ימין (מידת החסד)! מדוע צריך אדם זה (שאתה מדבר עליו) לסבול עתה, כשמראים לך את הרע שלך? (מעובד מספר השיחות תש"ה – אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ח / ח / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות, במסרון או במייל, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 0525-699-691